



ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ У ФРАНЦІЇ

СИМОВ'ЯН Саркіс Ваграмович – ПАТ «АКЦІОНЕРНИЙ СХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ БАНК «ГРАНТ»

В статті проводиться аналіз положень французького законодавства в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Автор виділяє ряд особливостей французької системи фінансового моніторингу і порівнює її з українською.

Дослідження зарубіжного досвіду протидії легалізації злочинних доходів займалися багато фахівців, зокрема Г.А. Тосунян, А.Ю. Вікулін, А.К. Бекряшев, І.П. Белозеров, І.Є. Мезенцева, А.С. Беніцкій, Т. Качка, М. Парапан. Акценти у роботах перелічених авторів робилися на організаційно-правові механізми боротьби з відмиванням грошей у США, Японії, Німеччині, Великобританії, Італії, Швейцарії, Австрії, Росії. У той же час французького досвіду в боротьбі з легалізацією в роботах українських та російських фахівців приділено недостатньо уваги. Тому в даній статті буде дана характеристика французької системи протидії легалізації доходів, і виділені, на нашу думку, найбільш примітні її елементи з точки зору доцільності їх впровадження в практику в Україні.

У схеми легалізації кримінальних фондів у Франції злочинцями, зазвичай, залучаються організації, які приймають депозити (банки, кредитні спілки тощо); установи, що надають послуги з обміну валют; торговці цінними паперами, коштовними каменями і металами; гральні заклади, адвокати, фінансові радники. Даючи загальну характеристику проблеми легалізації злочинних доходів у

Франції, слід відзначити тенденцію, властиву більшості країн світу. Посилення банківського нагляду у Франції призвело до того, що злочинці в своїй діяльності, пов'язаній з відмиванням грошей, змушені все частіше вдаватися до послуг небанківських установ.

Початком створення національної системи протидії легалізації кримінальних фондів можна вважати початок 90-х років, коли з метою боротьби з відмиванням доходів від наркобізнесу Франція ратифікувала Віденську конвенцію «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин». Надалі у Франції вступили в силу Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів від злочинної діяльності» 1990 року і Директива Ради Європи «Про попередження використання фінансової системи з метою відмивання грошей».

13 травня 1996 у Франції був прийнятий закон про боротьбу з відмиванням грошей, який встановлює за участь у відмиванні грошей покарання у вигляді п'ятирічного тюремного ув'язнення і штрафу в 2,5 млн франків. Цей штраф може бути підвищений до 5 млн франків, якщо буде встановлено факт систематичного заняття банку відмиванням, використання з цією метою професійних функцій банківських співробітників або організації злочинної групи.

Французькі банки можуть нести цивільну або кримінальну відповідальність при невиконанні наступних покладених на них зобов'язань:

- знання клієнтів і джерел коштів, що проходять по їх рахунках;

- обов'язок і вміння співробітників банку належним способом реагувати на підозрілі операції клієнтів;

- контроль за операціями клієнта, що дозволяє вчасно виявити його будь-яку аномальну поведінку;

- співпраця з органами, що займаються боротьбою з відмиванням грошей, у першу чергу з Відомством по боротьбі з незаконним фінансовим оборотом ТРАКФІН (TRACFIN – Traitement du renseignement et action contre les circuits financiers clandestins), який є органом економічної розвідки при міністерстві економіки, фінансів і промисловості, і Центральним управлінням з боротьби з великими фінансовими зловживаннями (Office central de repression de la grande delinquance financière). Агенти ТРАКФІН мають своїх інформаторів у всіх великих банках.

У Франції вкладники зобов'язані подати в банк пояснення (з додатком відповідних документів) про те, куди, кому і навіщо спрямовуються гроші, якщо їх сума становить від 3 тис. до 250 тис. франків. Якщо сума вкладу перевищує 250 тис. фр., вкладник повинен укласти з банком договір, у якому вказується адреса зареєстрованої на території Франції юридичної особи – посередника, який є гарантом фінансової дисциплінованості вкладника. У повсякденній практичній діяльності банків виконання цих зобов'язань є дуже непростою справою, оскільки банківські службовці повинні одночасно проявляти пильність, зберігати професійні секрети і дотримуватися принцип невторчання у справи своїх клієнтів.

Великі французькі банки по-різному організують боротьбу з відмиванням грошей: якщо одні використовують для цього служби внутрішнього контролю, то інші – принципи ділової етики (деонтології), треті – спеціальні інспекції, четверті – юридичні служби і т.д. У всіх цих випадках на банківських службовців, безпосередньо контактуючих з клієнтами, покладається обов'язок ідентифікувати «сумнівних» клієнтів, звертаючи особливу увагу на операції, сума яких перевищує 1 млн франків (для операцій з готівкою – 50 тис. франків).

Один із найбільших французьких банків «Банк насьональ де Парі» (БНП), який здійснює операції в 80 країнах світу і тому стикається з необхідністю дотримуватися законодавства різних країн, намагається вирішувати завдання боротьби з відмиванням грошей за допомогою служби внутрішнього контролю, в рамках якої створені спеціальні структури, що займаються оцінкою і контролем можливих ризиків. Щоб протистояти цим ризикам, БНП зробив ряд заходів, головними з яких є наступні.

1. Покладання відповідальності за боротьбу з відмиванням грошей на вище керівництво банку. Голова правління банку направив керівникам банківських підрозділів спеціальний лист, в якому була підкреслена необхідність боротьби з відмиванням грошей на всіх рівнях. При цьому спеціально підкреслювалося, що «ніяка найвища рентабельність банківської операції не повинна бути важливіше чесності». З 1991 р. в рамках БНП діють внутрішні правила, що стосуються боротьби з відмиванням грошей. Ці правила вимагають від службовців банку знати своїх клієнтів, відслідковувати їх поведінку і своєчасно інформувати владу про всі підозрілі випадки і операції. Крім того, вони вимагають від керівників всіх рівнів розробки і здійснення планів контролю. Ці правила переглядалися в 1993, 1996 і 1997 рр. у зв'язку із змінами французького законодавства. Всі ці зміни негайно доводилися до співробітників. Внутрішні правила БНП мають перевагу перед законами тих країн, де передбачаються менш жорсткі заходи по боротьбі з відмиванням грошей. Для філій та відділень БНП в тих країнах, де діє більш жорстке законодавство, у внутрішні правила вносяться додаткові вимоги. Таким чином, БНП намагається врахувати особливості законодавства всіх країн, в яких йому доводиться здійснювати свої операції. У 1998 р. в банку була прийнята спеціальна інструкція, що стосується ролі банківських операторів в області точної ідентифікації клієнтів і партнерів (контрагентів), їх юридичного статусу та сфери діяльності.

2. Призначення у відділеннях банку, розташованих у країнах з більш жорстким законодавством (США, Великобританії та

інші), спеціального співробітника, відповідального за виконання діючих у даній країні правил і норм (комплаєнс). Він включається до складу робочих груп, організованих у філіях і відділеннях банку, редагує місцеві інструкції і стежить за їх виконанням. Загальну координацію діяльності таких співробітників здійснюють в БНП два координатора: один для французьких філій та відділень і другий – для зарубіжних.

3. Підготовка та навчання всіх співробітників банку з питань боротьби з відмиванням грошей, організовуючи з цією метою спеціальні семінари, курси і т.д. Для співробітників, зайнятих у відділеннях банку в деяких країнах і регіонах (наприклад, на Багамах), необхідність попереднього навчання методам боротьби з відмиванням включена в трудовий контракт.

4. Створення і вдосконалення інформаційної бази про клієнтів. У рамках Дирекції з організації та інформаційної системи банку створено спеціальний підрозділ з контролю за операціями, які потенційно можуть бути пов'язані з відмиванням грошей. Найбільш ретельно збирається і реєструється інформація про рахунки, операції з якими ведуться з використанням готівкових грошей або мають значні обсяги. Враховуються також випадкові клієнти й анонімні операції. При цьому кожна з філій БНП може мати спеціальний механізм такого обліку. Наприклад, відділення банку в Бретані збирає про клієнта такі дані: сфера діяльності, ідентифікація джерела грошового потоку і його призначення, сума операції, періодичність операцій і т.д.

5. Організація системи внутрішнього контролю в БНП на чотирьох рівнях:

- на першому, нижчому рівні кожен банківський службовець повинен у межах своїх функцій і повноважень дотримуватися діючих процедури і забезпечувати законність проведених операцій;

- на другому рівні контроль здійснюється періодично, його мета – забезпечити якість та сталість контролю на першому рівні;

- на третьому рівні функціональний контроль здійснює внутрішня служба аудиту;

- на четвертому, вищому рівні контроль здійснюється Генеральною інспекцією

банку – спеціальним органом при голові правління, який покликаний оцінювати результати та виявляти порушення у функціонуванні системи внутрішнього контролю.

6. Генеральна інспекція БНП – єдиний орган, що виконує функції зв'язку з офіційними органами, наприклад, з ТРАКФІНом. У Генеральній інспекції зосереджена вся інформація про підозрілі операції, яка надходить від усіх філій та відділень банку і потім направляється в офіційні органи. Крім того, Генеральна інспекція розробляє методологію внутрішнього аудиту, включаючи проблеми боротьби з відмиванням грошей. Її члени представляють банк у відповідних професійних комісіях і організаціях Франції та ЄС. Як вважають деякі експерти, невисока ефективність боротьби з відмиванням «брудних» грошей в чому пояснюється незнанням технології такого відмивання, тим більше, що в різних фінансових центрах часто використовуються різні механізми відмивання. Останнім часом основна увага приділяється розробці юридичних правил і норм, тоді як питання вивчення самої технології відмивання залишаються осторонь. Як правило, процес відмивання грошей включає три функції:

- впровадження «брудних» грошей в економічну і фінансову систему;

- «заплутування» потоків цих грошей за допомогою різних операцій, у тому числі через «податкові гавані»,

- інтеграція відмитих грошей в легальний оборот без ризику бути звинуваченими в їх незаконне походження.

У Франції до цього часу прийнято чотири закони:

- Закон від 12 липня 1990 про участь банків і фінансових інститутів в боротьбі з відмиванням грошей зобов'язував названі установи інформувати ТРАКФІН про всі операції, що викликають підозру;

- Закон від 29 січня 1993 розширив сферу дії попереднього закону за рахунок боротьби з операціями організованої злочинності;

- Закон від 13 травня 1996 Щодо боротьби з відмиванням грошей від усіх видів злочинної діяльності. Крім того, він надав ТРАКФІНу право обмінюватися інформацією з аналогічними зарубіжними організаціями;

АНОТАЦІЯ

У статті проводиться аналіз положень французького законодавства у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Автор виділяє ряд особливостей французької системи фінансового моніторингу та порівнює її з українською.

SUMMARY

Analysis of provisions of French legislation in the scope of prevention and combating money laundering is carried out at the article. An author marks out a number of peculiarities of French financial monitoring framework and compares it to Ukrainian one.

- Закон від 2 липня 1998 зобов'язує фахівців з операцій з нерухомістю проявляти пильність і інформувати ТРАКФІН про підозрілі операції. Основою французької системи є можливість порушення банківської таємниці в разі направлення декларації в офіційні органи, що займаються боротьбою з відмиванням грошей. Однак, на відміну від США та Австралії, де такі декларації повинні надсилатися автоматично, французькі фінансові установи самі повинні вирішувати, чи є та чи інша операція підозрілою.

Порівнюючи антилегалізаційне законодавство Франції з українською, слід, у першу чергу, говорити про ліберальності іспанських норм. Показовий приклад: ідентифікувати клієнтів повинен досить широкий ряд суб'єктів, починаючи з банків і закінчуючи підприємцями – роздрібними торговцями, в той же час використання інформації про клієнтів дозволено тільки у випадках розслідування кримінальних справ, пов'язаних з відмиванням грошей. Крім того, повідомлення про сумнівну операції компетентному органу відправляється тільки тоді, коли в банку є докази, що вказують на злочинні мети проведених трансакцій.

Література

1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Назаренко Э. Д. Борьба с коррупцией по-французски. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrtrudprom.ua/digest/Borba_s_korruptsией_poshveysarski.html
3. Бандурка О. М. Інтерпол / О. М. Бандурка. – Х. : Основа, 2003. – 134 с.
4. Тосунян Г. А. Противодействие легализации (отмыванию) денежных средств в финансово-кредитной системе / Тосунян Г. А., Викулин А. Ю. – М. : Дело, 2001. – 253 с.
5. Бекряшев А. К. Теневая экономика и экономическая преступность / Бекряшев А. К., Белозеров И. П., Бекряшева Н. С., Леонов И. В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiev-security.org.ua>.
6. Tracfin Traitement du renseignement et action contre les circuits financiers clandestins [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economie.gouv.fr/tracfin>
7. RAPPORT DE SUIVI BISANNUEL DE LA SUISSE – OCTOBRE 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=A3EA2EF0982292C909F708242349E5B7.tpdjo08v_1cidTexte=JORFTEXT000000558559&dateTexte=19960514